

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
ELMİN İNKİŞAFI FONDU**

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Elmin İnkişafı Fondunun 2015-ci ilin əsas qrant müsabiqəsi
çərçivəsində təqdim olunmuş kompleks elmi-tədqiqat
proqramlarının (EİF-KETPL-2015-1(25)) qalibi olmuş
layihənin yerinə yetirilməsi üzrə**

YEKUN ELMİ-TEXNİKİ HESABAT

Layihənin adı: **Müasir Azərbaycan ədəbi dilində elmi terminologiyanın formalaşması və dilin lüğət tərkibinin zənginləşməsi yolları**

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Nağısoylu Möhsün Zellabdin oğlu**

Qrantın məbləği: **150 000 manat**

Layihənin nömrəsi: **EİF-KETPL-2-2015-1(25)-56/46/5-M-02**

Müqavilənin imzalanma tarixi: **28 oktyabr 2016-cı il**

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **24 ay**

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **01 noyabr 2016-cı il – 01 noyabr 2018-ci il**

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulmalıdır

Diqqət! Uyğun məlumat olmadığı təqdirdə müvafiq bölmə boş buraxılır

Hesabatda aşağıdakı məsələlər işıqlandırılmalıdır:

1 Layihənin həyata keçirilməsi üzrə yerinə yetirilmiş işlər, istifadə olunmuş üsul və yanaşmalar

(burada doldurulmalı) . Cəmiyyətin inkişafı, elmi-texniki tərəqqi , ictimai-siyasi dəyişikliklərlə bağlı yeni yaranan terminlər dilin leksik sistemini zənginləşdirir. Qloballaşma şəraitində elmin, texnikanın inkişafına uyğun olaraq dilimizdə müxtəlif sahələrlə (iqtisadiyyat, informatika, texnika) bağlı yeni terminlər yaranmışdır. Ona görə də termin yaradıcılığı prosesi terminoloji leksikanın inkişafını sürətləndirir. Çünki elmi fikirlərin bir-birindən ayrılması, fərqləndirilməsi nə qədər əhəmiyyətlidirsə, onların ifadə formasından ibarət olan terminlər də elmi dildə bir o qədər mühümdür. Deməli, elmlərin inkişafında anlayışların təyin olunması vacibdir. Anlayışın formalaşması prosesində onun dəqiq təyin olunması əsas cəhətlərdən biridir. Yeni terminlər isə ən çox tədqiqat işi aparılan zaman, ictimai-siyasi həyatda baş verən dəyişikliklərlə bağlı, həmçinin elmi-texniki ədəbiyyatların tərcüməsi prosesində yaranır. Bu nəzərə alınaraq lüğətdə 2700 yeni yaranmış termin toplanmış və onların izahı verilmişdir. Göründüyü kimi , dildə yeni yaranan anlayış və məfhumların sistemləşdirilməsi və qaydaya salınması zəruridir. Çünki ayrı-ayrı elmi-texniki sahələrlə bağlı anlayış və məfhumları sistemləşdirmədən onların dil işarələrinin müəyyənləşdirilməsi mümkün deyil. Termində bu xüsusiyyətlər nəzərə alınmadıqda eyni sahə terminologiyasına daxil olan müəyyən bir anlayış əksər hallarda müxtəlif sahələrdə bəzən eyni terminlərlə, bəzən də müxtəlif terminlərlə işarələnir. Qloballaşma şəraitində elmin, texnikanın inkişafına uyğun olaraq dilimizdə müxtəlif sahələrlə (iqtisadiyyat, informatika, texnika) bağlı yeni terminlər yaranmışdır. Ona görə də termin yaradıcılığı prosesi terminoloji leksikanın inkişafını sürətləndirir. Elmi fikirlərin bir-birindən ayrılması, fərqləndirilməsi nə qədər əhəmiyyətlidirsə, onların ifadə formasından ibarət olan terminlər də elmi dildə bir o qədər mühümdür. Bu baxımdan elmlərin inkişafında anlayışların təyin olunması vacibdir. Anlayışın formalaşması prosesində onun dəqiq təyin olunması əsas cəhətlərdən biridir. Yeni terminlər isə ən çox tədqiqat işi aparılan zaman, ictimai-siyasi həyatda baş verən dəyişikliklərlə bağlı, həmçinin elmi-texniki ədəbiyyatların tərcüməsi prosesində yaranır. Bu nəzərə alınaraq “İzahlı yeni terminlər lüğəti” (Bakı, Elm, 2018) nəşr edilmişdir. Lüğətdə 2700 yeni yaranmış termin toplanmış və onların izahı verilmişdir. Göründüyü kimi , dildə yeni

yananan anlayış və məfhumların sistemləşdirilməsi və qaydaya salınması zəruridir. Çünki ayrı-ayrı elmi-texniki sahələrlə bağlı anlayış və məfhumları sistemləşdirmədən onların dil işarələrinin müəyyənləşdirilməsi mümkün deyil. Terminlə bu xüsusiyyətlər nəzərə alınmadıqda eyni sahə terminologiyasına daxil olan müəyyən bir anlayış əksər hallarda müxtəlif sahələrdə bəzən eyni terminlərlə, bəzən də müxtəlif terminlərlə işarələnir. Müasir Azərbaycan ədəbi dilində dilin lüğət tərkibinin zənginləşmə qaynaqları və terminologiyasının inkişafı”, 505 səh. (Elm fonduna təqdim edilmişdir) zəngin faktlarla təhlil edilmişdir. Dilin lüğət tərkibinin formalaşması qanunauyğunluqları, terminyaratmanın forma və üsulları, mənbələri haqqında nəzəri ümumiləşdirmə dilin ümumi - nəzəri əsaslarını müəyyənləşdirir. Məhz bununla da dilin lüğət tərkibində, eləcə də sahə terminologiyalarında baş verən müxtəlif proses və hadisələrin nəzəri şəkildə araşdırılmışdır. Bu baxımdan termin və terminologiya problemi ümumi dilçilik nəzəriyyəsinə daxildir. Terminologiya ilə bağlı problemlər dilçiliyi müxtəlif elm sahələrinə yaxınlaşdırır. Təsadüfi deyil ki, istənilən elmin tarixi sahə ilə bağlı anlayış və terminlərin inkişaf tarixini də özündə ehtiva edir. O da nəzərə alınmışdır ki ,terminologiyasının inkişaf tarixi - milli problem olmayıb, həm də dünya elminin tarixi, ictimai-siyasi həyatın, ayrı-ayrı xalqların qarşılıqlı mədəni əlaqələr tarixi ilə bağlıdır. Bütövlükdə dilin inkişafı cəmiyyətin inkişafı ilə sıx şəkildə bağlı olduğu kimi, onun nəticəsi olaraq dilin terminoloji qatının inkişafı da bilavasitə bu inkişaf və tərəqqi ilə bağlı olur. Leksikoloji baxımdan terminlər onların ifadə etdiyi elmi-texniki anlayışlardan kənar anlayışın birbaşa ifadəçisi olan söz kimi, dil vahidi kimi tədqiq edilərək, terminoloji baxımdan terminlər anlayışların mahiyyətindən çıxış edərək, adlandırılan anlayışların aid olduğu sistemə uyğunluğuna, bu sistemdə anlayışın yerinin müəyyənləşdirilməsi kimi yanaşılır. Ona görə də tədqiqatda bu məsələlərin kompleks şəkildə araşdırılması dilçiliyin aktual problemi kimi ayrı-ayrı terminoloji məktəblərin təcrübəsinin ümumiləşdirilmişdir. Bu məsələlərə həm də ayrı-ayrı dillərin müxtəlif sahə terminologiyalarının formalaşması və onların termin yaradıcılıq prosesi də daxildir. Bu zaman dillərarası əlaqələrin məntiqi nəticəsi və tədqiqat obyektinin düzgün təhlili dil konstruksiyalarının işarə olunma imkanlarını üzə çıxarır. Aydınlaşdırılır ki, Azərbaycan dilində terminlərin yaranması prosesi əsasən iki istiqamətdə gedir. Bunlardan biri dilin lüğət tərkibindən istifadə etmək, ikincisi isə elmi terminlərin alınmasıdır. Beləliklə, terminlər dilin xüsusi funksiya daşıyan sözləri kimi dilin leksik sistemi bütövlükdə götürülərək iyerarxik ardıcılıqla spesifik səviyyələrə malik müxtəlif sistemlərin toplusu kimi tədqiq olunmuş və aşağıdakı cəhətlər əsas götürülmüşdür:

- Terminlərin dilə daxil olma yolları və üsulları, alınmalarda baş verən semantik proseslər, terminlərin işləklilik qazanması və onun inkişaf qanunauyğunluqları tədqiq edilmişdir;

- Beynəlmiləl sözlərin Azərbaycan dilinə transliterasiya yolları və ümumi xüsusiyyətləri, Azərbaycan dilində alınma sözlərin unifikasiya prosesində istifadə sahələri, həmin sözlərin leksik-semantik, struktur-qrammatik xüsusiyyətləri araşdırılaraq, alınma terminlərin Azərbaycan dilində fonetik, qrammatik və semantik səviyyələrdə mənimsənilməsi prosesi tədqiq edilmişdir.

- İşin tətbiqi əhəmiyyətini nəzərə alaraq sosial şəbəkə və axtarış sistemlərinin adlarını bildiren alınma terminlərin yazılış qaydaları və dildə mənimsənilmə prosesi dəqiqləşdirilmişdir.

- Qloballaşma şəraitində Azərbaycan dilinin terminoloji bazasının yad təsirlərdən qorunması, inkişaf etdirilməsi bütün dünyaya yayılmış azərbaycanlıların müraciət etmək imkanı olan onlayn, rebus bazası. Dilin terminoloji sistemində xüsusi qat təşkil edən alınma söz və terminlərin unifikasiya və standartlaşma formalarının kompleks şəkildə öyrənilmiş, dil əlaqələrinin dilin leksik sistemə təsiri və rolu aydınlaşdırılmış, alınma terminlərin Azərbaycan dilində assimilyasiya prosesi tədqiq edilmişdir.

Terminlərin dilə daxil olma yolları və üsulları, alınmalarda baş verən semantik proseslər, terminlərin işləklilik qazanması və onun inkişaf qanunauyğunluqları tədqiq edilmişdir;

- Beynəlmiləl sözlərin Azərbaycan dilinə transliterasiya yolları və ümumi xüsusiyyətləri, Azərbaycan dilində alınma sözlərin unifikasiya prosesində istifadə sahələri, həmin sözlərin leksik-semantik, struktur-qrammatik xüsusiyyətləri araşdırılaraq, alınma terminlərin Azərbaycan dilində fonetik, qrammatik və semantik səviyyələrdə mənimsənilməsi prosesi tədqiq edilmişdir.

- İşin tətbiqi əhəmiyyətini nəzərə alaraq sosial şəbəkə və axtarış sistemlərinin adlarını bildiren alınma terminlərin yazılış qaydaları və dildə mənimsənilmə prosesi dəqiqləşdirilmişdir.

- Qloballaşma şəraitində Azərbaycan dilinin terminoloji bazasının yad təsirlərdən qorunması, inkişaf etdirilməsi bütün dünyaya yayılmış azərbaycanlıların müraciət etmək imkanı olan onlayn, rebus bazasını Müqayisəli-tarixi, təsviri, leksikostatistik metodlardan istifadə edilmişdir.

2

Layihənin həyata keçirilməsi üzrə planda nəzərdə tutulmuş işlərin yerinə yetirilmə dərəcəsi (faizlə qiymətləndirməli) 100%

(burada doldurulmalı)

Hesabat dövründə alınmış **elmi nəticələr** (onların yenilik dərəcəsi, elmi və təcrübi əhəmiyyəti, nəticələrin istifadəsi və tətbiqi mümkün olan sahələr aydın şəkildə göstərilməlidir)

(burada doldurulmalı) Bu araşdırmaların təhlili aşağıdakı nəticəyə gəlməyə imkan verir:

-- Cəmiyyətdə gedən proseslər, ictimai hadisələr və ətraf mühitin insan təfəkkürünə təsiri dildə öz əksini tapır. Qarşılıqlı əlaqələr genişləndikcə, elmi-texniki tərəqqi yüksəldikcə fikrin, həmin hadisələrin ifadəsi üçün dildə yeni leksik vahidlərin meydana gəlməsi zərurəti yaranır. Ünsiyyət vasitəsi olan dilin bugünkü inkişaf səviyyəsinə rekonstruktiv yanaşma təsdiqləyir ki, dilin inkişaf xətti yüksələn xətlə gedir. Bu da, təbii ki, cəmiyyətin inkişaf səviyyəsi ilə, ictimai-siyasi hadisələrlə, müxtəlif yönəli qlobal dəyişikliklərlə birbaşa əlaqədardır.

-- Azərbaycan dilinin lüğət tərkibinin inkişafı əsasən iki istiqamətdə gedir. Bunlardan biri dilin lüğət tərkibindən istifadə etmək, ikincisi isə sözlərin alınma prosesidir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu prosesdə terminlər- dilin xüsusi funksiya daşıyan sözləri mühüm rol oynayır. Ümumiyyətlə, dilin leksik sistemi bütövlükdə götürüldükdə ierarxik ardıcılıqla düzülmiş spesifik səviyyələrə malik müxtəlif sistemlərin toplusudur. Yəni, bu sistemdə dilin ümumi leksikası, onun müəyyən bir hissəsini təşkil edən xüsusi leksika və bu leksik qatın müəyyən bir qismini özündə birləşdirən terminoloji leksika bir-birini tamamlayır.

- Söz yaradıcılığı prosesi birinci növbədə dilin daxili imkanları hesabına yaradılmalıdır. Əgər dildə söz yaradıcılığı prosesi getmirsə o dil tədricən inkişaf etmir və məhvə məhkum olur. Buna görə də dildə yeni yaranan anlayışların adlandırılmasının optimal yolları müəyyənləşdirilmişdir.

- Tərcümə dilində işlədilən bir çox leksik vahidlər dilin lüğət tərkibinin bir elementi olsa da, çox zaman ümumişlək səciyyə daşımır. Tərcümə ədəbiyyatı vasitəsilə dilin lüğət tərkibinə keçən sözlər bilavasitə sahələrdə, bu və ya digər situativ şəraitdə işlədilir. Tərcümə ədəbiyyatının təsiri ilə bu və ya digər dildə terminoloji səciyyəli söz birləşmələri meydana gəlir. Lakin xüsusi leksik vahidlərin bu yolla əmələ gəlməsi normativ xüsusiyyət deyildir. Ümumi halda, bir dildə mövcud olan bu və ya digər leksik-qrammatik forma başqa dildə motivasiya xüsusiyyətinə, yəni semantik əsas malik deyilsə, onda bunlar həmin dilə ya struktur əsasda çevrilir, tərcümə edilir, ya da hazır şəkildə daxil olur.

- Tərcümənin zəngin lüğət tərkibi tarixi leksikologiyanın hərtərəfli araşdırılması baxımından ilkin dəyərli qaynaqlardan biri sayılır. Türk dillərinin əski qatlarına aid sözləri əhatə edən bədii tərcümələr buna ən yaxşı dəlil-sübut ola bilər. Bu tərcümələrin dilində çoxlu qədim və nadir türkmənşəli sözlər işlənmişdir ki, onların müəyyən bir hissəsi zaman keçdikcə unudularaq çağdaş ədəbi dilimiz üçün arxaik səciyyə daşıyan leksemlərə çevrilmiş, bəziləri isə dilimizin ayrı-ayrı dialektlərində kiçik dəyişikliklə qorunub saxlanmışdır. Bu baxımdan orta əsrlərə aid Azərbaycan tərcümə nümunələrinin dilində işlənmiş qədim türkmənşəli sözlər dilin lüğət tərkibinin zənginləşməsinin əsas mənbələrindəndir.

- Dildə yaranan yeni anlayışların yaradılmasında əsas mənbə – Azərbaycan dilinin daxili imkanları nəzərə alınmalıdır. Dilin daxili ifadə imkanlarının geniş olduğunu nəzərə alaraq, yaranan məfhumları adlandırmaq, ifadə etmək yolları müəyyənləşdirilmişdir: dilin lüğət tərkibindəki sözlərə əlavə məna verməklə; milli sözlərə şəkilçilər artırmaqla; kökü alınma olan sözlərə milli şəkilçilər artırmaqla; iki və daha artıq sözün birləşməsi ilə; köhnəlmiş sözlərdən istifadə etməklə; alınma sözlərin milli sözlərlə əvəz olunması ilə; dialekt sözlərdən istifadə etmək yolu ilə.

- Uzun tarixi inkişaf yolu keçmiş terminoloji qatın zənginləşməsində dilin daxili imkanları əsasında – leksik, morfoloji, sintaktik üsulla yaranan terminlərin mühüm rolu olmuşdur. Elmi-texniki tərəqqi, xüsusilə də Avropaya inteqrasiya, ictimai-siyasi yeniləşmə bir çox anlayışların, məfhumların meydana gəlməsi ilə nəticələnir. Son dövrdə bir sıra elm sahələrinin sürətli inkişafı terminologiyanın da inkişafına təkan verir. Yeni elm sahələrinə məxsus terminlərin əsas hissəsi yarandığı ölkənin dilindən alınır.

- Dilin öz lüğət ehtiyatından alınıb terminə çevrilmiş sözlərin həmin dildə müxtəlif məqamlarda işlənilmə imkanı başqa dildən alınma terminlərə nisbətən daha çox olduğundan belə sözlərin məqsədəuyğun əsasında termin kimi işlədilməsinə ehtiyatla yanaşmaq və sözü işlədərkən bütün bu incəlikləri nəzərə almaq zəruridir. Ona görə də ümumxalq dili termin yaradıcılığı üçün münbit mənbə sayılmalıdır. - Ədəbi dilin lüğət tərkibinə, xüsusilə terminologiyasına Avropa dillərinin təsiri davam edir. Ona görə də dilin alınma terminlərin işlənmə məqamları, Azərbaycan dilində ifadə formaları və inkişaf qanunlarına uyğun termin yaradılma prosesinə təsir edən amillər müəyyənləşdirilmişdir.

- Terminologiya dilin yaruslarına nisbətən mütəhərrik olduğuna görə söz yaradıcılığı və sözləşmə prosesi, yeni anlayışların adlandırılmasında qarşıya çıxan problemlərin həlli və dilxarici amillərin identifikasiyası, lüğət tərkibinin zənginləşmə istiqamətləri müəyyənləşdirilmişdir. Bununla yanaşı lüğətlərin tərtibi prosesində aşağıdakı problemlər nəzərə alınmalıdır:

1. Azərbaycan dilində ortaq terminoloji lüğətlər hazırlamaq prinsipləri müəyyənləşdirildi.
2. Azərbaycan dilində dialektoloji lüğətlərin hazırlanması və söz yaradıcılığı prosesində onların tətbiqi aydınlaşdırıldı.
3. Azərbaycan dilinə daxil olan alınmaların mənimsənilmə prosesi müəyyənləşdirildi.
4. Türkiyə türkcəsindən dilimizə keçən terminlərin düzgün yazılış formaları dəqiqləşdirildi.

	İngilis dilindən türk dillərinə keçən alınmaların dilə gətirdiyi qrammatik normalar müəyyənləşdirildi
4	Layihə üzrə elmi nəşrlər (elmi jurnallarda məqalələr, monoqrafiyalar, icmallar, konfrans materiallarında məqalələr, tezislər) (dərc olunmuş, çapa qəbul olunmuş və çapa göndərilmişləri ayrılıqda qeyd etməklə, uyğun məlumat - jurnalın adı, nömrəsi, cildi, səhifələri, nəşriyyat, indeksi, İmpact Factor, həmmüəlliflər və s. bunun kimi məlumatlar - ciddi şəkildə dəqiq olaraq göstərməlidir) <i>(surətlərini kağız üzərində və CD şəkildə əlavə etməli!)</i>
	<p><i>(burada doldurmalı)</i> Layihə ilə bağlı aşağıdakı monoqrafiya və məqalələr nəşr olunmuşdur :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Möhsün Nağısoylu, Sayalı Sadıqova. “Müasir Azərbaycan ədəbi dilində dilin lüğət tərkibinin zənginləşmə qaynaqları və terminologiyanın inkişafı”, 505 səh.(Elm fonduna təqdim edilmişdir). 2. Sayalı Sadıqova, Sima Quliyeva, Şəbnəm Həsənli-Qəribova “İzahlı yeni terminlər lüğəti, Bakı, Elm, 2018, 240 səh. 3. Möhsün Nağısoylu “Hinduşah Naxçıvaninin “Sihahül-əcəmiyyə” lüğəti ədəbi dilimizi zənginləşdirən mənbə kimi” Terminologiya məsələləri-№1, Bakı, Elm, 2018, s.4-19, 4.Möhsün Nağısoylu. Ortaçağ Farsca-Türkçe Tercümt Faaliyyətləri Bağlamında Dil İlişkiləri. Yeni Türkiyə 100. Mart-Nissan,2018, səh.157-165. 5. Möhsün Nağısoylu. “Şəkilçilənmiş qoşma olan -varı, -vari morfemə bir baxış”. Terminologiya məsələləri, №2, 2018, səh.5-16 4. Sayalı Sadıqova “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə ədəbi dilin inkişafı”. Terminologiya məsələləri, №1, Bakı, Elm, 2018,səh.19-30. 6. Sayalı Sadıqova “Müstəqillik illərində mətbuat və ədəbi dil”; Terminologiya məsələləri, №2, 2018, səh.17-28. 7. Sayalı Sadıqova. “Ortak türk dili ve ortak terminolojya. Yeni Türkiyə 100. Mart-Nissan,2018, səh.7-11. 8. Baba Məhərrəmli “Dilçilikdə kök morfem məsələsi” Terminologiya məsələləri, №2, 2018, səh.29-39. 9. Baba Məhərrəmli. “Dünya dillərində ortak köklər sorunu” Yeni Türkiyə 100. Mart-Nissan,2018, səh.78-82. 10. Şəbnəm Həsənli-Qəribova “Orta əsrlərdə türk dillərində musiqi elmi və onunla bağlı terminlərin formalaşması”. Terminologiya məsələləri, №2, 2018, səh.67-74. 11. Aynel Məşədiyeva. О некоторых субстантивных формах глагола в тюркских языках и их диалектах. Filologické Vědomosti, ISSN 2464-6768, Vědecko vydavatelské centrum “Sociosféra-CZ”, Praha, Česká Republika, № 1, 2018. 12. Aynel Məşədiyeva. Türk dillərində və dialektlərində məsdərlərin, feili isimlərin öyrənilməsinin əsas istiqamətləri. Terminologiya məsələləri-№1, Bakı, Elm, 2018, səh.37-46. 13. Aynel Məşədiyeva. К вопросу о некоторых первичных деепричастиях в тюркских языках и их диалектах. Перспективные исследования и разработки. Новый взгляд. Выпуск-2, Сборник научных трудов. Новосибирск, 2018 стр.83-92; 14.Alməmmədova Səbinə. Sahə terminologiyasında alınma terminlərin təsbiti və terminoloji bazanın yaradılması. Terminologiya məsələləri №1, Bakı, Elm, 2018, s.88-97. 15. Alməmmədova Səbinə. Alınma terminlərin nizaməsalma formalarının nəzəri problemləri. Bakı, 2018, may 14-15, səh.192-195. 16. Alməmmədova Səbinə. Alınmaların tərcüməsində unifikasiya prosesi. Humanitar, ictimai və pedaqoji-psixoloji elmlər seriyası. Bakı, 2018, səh.25-32.
5	İxtira və patentlər, səmərələşdirici təkliflər <i>(burada doldurmalı)</i>
6	Layihə üzrə ezamiyyətlər (ezamiyyə baş tutmuş təşkilatın adı, şəhər və ölkə, ezamiyyə tarixləri, həmçinin ezamiyyə vaxtı baş tutmuş müzakirələr, görüşlər, seminarlarda çıxışlar və s. dəqiq göstərməlidir) <i>(burada doldurmalı)</i> Hacətəppe Universiteti, Sözlük bilimi uyğunlaşma və araşdırma mərkəzi. Gediş-07.05.2018.-10:30. Gəliş-12.05.2018-13.00. Nəzərdə tutulmuş elmi ezamiyyət qarşılıqlı elmi təcrübə mübadiləsi baxımından əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycan ədəbi dilinin lüğət tərkibinin zənginləşmə prosesi terminoloji qatda özünü daha qabarıq şəkildə göstərir. Azərbaycan ədəbi dilinin lüğət tərkibinin zənginləşmə mənbələri orta əsrlərdə müxtəlif istiqamətlərdə olmuşdur. Xüsusilə, tarixi mənbələr bir abidə kimi dilin lüğət tərkibinin zənginləşməsində aparıcı istiqamətlərdən birini təşkil edir. Çıxışda qeyd edilmişdir ki, müasir Azərbaycan-türk ədəbi dili uzun bir inkişaf yolu keçərək zaman-zaman cilalanmış, saflaşmış və təkmillənmişdir. Sonuncu səmavi din olan islamı hələ VII əsrdə qəbul edən Azərbaycan türklərinin bu dinin əsas daşıyıcıları olan ərəblərlə və farslarla yüzilliklər boyu sıx

	<p>ictimai-siyasi və ədəbi-mədəni əlaqələrdə olmaları Azərbaycan-türk ədəbi dilinin inkişafı və zənginləşməsində mühüm rol oynamışdır. Ümumiyyətlə, məsələyə tarixi aspektdən yanaşdıqda orta yüzilliklərdə Azərbaycan dilinin lüğət tərkibinin yeni söz və terminlər hesabına zənginləşməsinə dair mənbələr sırasında, fikrimizcə, ilk növbədə aşağıdakı yazılı qaynaqları xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Orta yüzilliklərdə ərəbcədən, xüsusilə də fars dilindən tərcümə olunmuş əsərlər; 2. Orta əsrlərə aid ərəbcə-türkcə və farsca-türkcə lüğətlər. <p>Azərbaycan tərcümə əsərlərinin çoxu fars dilindən tərcümə olunmuşdur. Əlyazma kitabları şəklində günümüzdə qədər gəlib çatan bu dəyərli yazılı qaynaqlar həm nəsrə, həm də nəzmlədir və daha çox, dini və bədii-fəlsəfi mövzuları əhatə edir .Bununla da dilin lüğət tərkibinin zənginləşmə mənbələri müəyyənləşdirilmişdir.</p>
7	<p>Layihə üzrə elmi ekspedisiyalarda iştirak (əgər varsa) (burada doldurulmalı)</p>
8	<p>Layihə üzrə digər tədbirlərdə iştirak (burada doldurulmalı) Layihə ilə bağlı akademik Möhsün Nağısoylu və professor S. Sadıova KİV və mətbuat dili ilə bağlı Mətbuat Şurasının keçirdiyi konfranslarda iştirak etmişdir.</p>
9	<p>Layihə mövzusu üzrə elmi məruzələr (seminar, dəyirmi masa, konfrans, qurultay, simpozium və s. çıxışlar) (məlumat tam şəkildə göstərməlidir: a) məruzənin növü: plenar, dəvətli, şifahi və ya divar məruzəsi; b) tədbirin kateqoriyası: ölkədaxili, regional, beynəlxalq) (burada doldurulmalı) AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun seminarlarında dəyirmi masalar keçirilmişdir. <i>Türk dillərində konuşan ölkələr beynəlxalq konfransında layəhinin üzvləri akademk M. Nağısoylu, professor S.Sadıqova, dos. B.Məhərrəmli iştirak etmişdir. (Türkiyə)</i></p>
10	<p>Layihə üzrə əldə olunmuş cihaz, avadanlıq və qurğular, mal və materiallar, komplektləşdirmə məmullatları 1 ədəd printer, 1 ədəd katric (burada doldurulmalı)</p>
11	<p>Yerli həmkarlarla əlaqələr (burada doldurulmalı) Azərbaycan respublikası yanında Bilik fondu ilə, eyni zamanda ADPU-nun kafedra müdiri prof. N.Xudiyev, BSU-nun kafedra müdiri filologiya elmləri doktoru İ.Qasimov, A. Babayev , professor F. Cəlilov və Bakı Dövlət Universitetinin dosenti F.Əlizadə ilə müxtəlif məsələlər üzrə fikir mübadiləsi aparılmışdır.</p>
12	<p>Xarici həmkarlarla əlaqələr (burada doldurulmalı) <i>Hacıtəpə Universitetinin bölüm başkanı ,professor Şükrü Haluk “Çağdaş Sözlükçülükdə Elektronik Sözlüklər və Türk Dilinin Elektronik Sözlükləri” mövzusunda çıxış etmişdir. Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi Nizami Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü Başkanı, akademik İsa Habibbeyli, İmadeddin Nesimi adına Dilçilik Enstitüsü Başkanı akademik Möhsün Nağısoylu ve Türk Dil Kurumu Başkanı prof. Gürer Gürsevin Edebiyyat Dil Bilim Alanında Bilimsel İlişkilerin ve iş birliğinin kurulması amacıyla bu protokolu imzalıyorlar.</i></p>
13	<p>Layihə mövzusu üzrə kadr hazırlığı (əgər varsa) (burada doldurulmalı) Layihənin iştirakçısı dosent Səbinə Alməmmədova “Azərbaycan dilində alınma terminlərin standartlaşdırılması formaları”, Aynel Məşədiyevanın “Türk dillərində felin təsriflənməyən formaları”, Baba Məhərrəminin “Türk dillərində feil köklərinin nostratik nəzəriyyəsi” mövzusunda filologiya üzrə doktorluq işi müzakirə olunmuş AAK-nə göndərilmiş və hər üçünün müdafiəsinə icazə verilmişdir. Dosent Şəbnəm Həsənli-Qəribova da doktorluq mövzusu üzərində işləyir.</p>
	<p>Sərgilərdə iştirak (əgər baş tutubsa)- (burada doldurulmalı)</p>

Təcrübəartırmada iştirak və təcrübə mübadiləsi (əgər baş tutubsa)

(burada doldurmalı)

Layihə mövzusu ilə bağlı elmi-kütləvi nəşrlər, kütləvi informasiya vasitələrində çıxışlar, yeni yaradılmış internet səhifələri və s. (məlumatı tam şəkildə göstərməlidir) S.A.Sadiqovanın Respublika qəzetində “Azərbaycan dilinin tətbiqi” məqaləsi nəşr olunmuşdur.

(burada doldurmalı) Layihənin rəhbəri AMEA-nın həqiqi üzvü, M.Nağısoylu Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Bilik Fondunda keçirilən Mətbuat konfransında Qəbələ, Qobustan, Qusar, Şamaxı və digər bölgələrdə dil situasiyası ilə bağlı çıxış etmişdir. Layihənin koordinatoru prof. S.A.Sadiqova AZTV, İTV, “Xəzər” televiziyaşlarında müasir Azərbaycan dilində lüğət tərkibinin inkişafı ilə bağlı çıxış etmişdir. Respublika qəzetində Sayalı Sadiqovanın Ana dili günü ilə əlaqədar məqaləsi nəşr olunmuşdur. O eyni zamanda, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 17 iyul 2018-ci il tarixli sərəncamı ilə əlaqədar AZTV-də çıxış etmişdir.

SİFARİŞÇİ:

Elmin İnkişafı Fondu

Aparıcı məsləhətçi

Həsənli Günay Xudayət qızı

(imza)

“ _ ” _____ 201_ -ci il

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri

Nağısoylu Möhsün Zellabdin oğlu

(imza)

“ _ ” _____ 201_ -ci il